

# Η πορεία της Κύπρου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση: Εισήγηση για μια δυναμική ενταξιακή στρατηγική

Ιωσήφ Ιωσήφ\*

## Περίληψη

*Η Κύπρος βρίσκεται σε προενταξιακή πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναμένεται να καταστεί πλήρες μέλος κατά την επόμενη διεύρυνση. Το άρθρο αυτό ασχολείται με την ενταξιακή προοπτική της Κύπρου και εισηγείται βασικές κατευθυντήριες γραμμές για τη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής ενταξιακής στρατηγικής. Έμφαση δίνεται στον εντοπισμό και αξιοποίηση των μέσων και δυνατοτήτων που διαθέτει η Κύπρος για καλύτερη μεθόδευση των ενταξιακών προσπαθειών και προετοιμασιών. Η ένταξη θεωρείται ένας κινούμενος στόχος που απαιτεί στρατηγική ευελιξία και προσαρμογής σε μεταβαλλόμενα δεδομένα. Τονίζεται, επίσης, η ανάγκη συντονισμού ενεργειών στα πλαίσια ενός ευρύτερου σχεδίου προγραμματισμού και δράσης σε διάφορα επίπεδα.*

## I. Εισαγωγή

Για δεκαετίες τώρα, το κυπριακό πρόβλημα είναι το κυρίαρχο θέμα συζήτησης και προβληματισμού στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική της Κύπρου. Σε λιγότερο βαθμό, αλλά με το ίδιο έντονο ενδιαφέρον, το κυπριακό έχει απασχολήσει και την Ελλάδα.

---

\* Επίκουρος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Από το 1990, όμως, που υποβλήθηκε η αίτηση για ένταξη και η Κύπρος μπήκε σε προενταξιακή πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), ο πολιτικός λόγος και δημόσιος διάλογος άρχισαν να επικεντρώνονται, πέρα από το κυπριακό, και στην ευρωπαϊκή προοπτική της μεγαλονήσου.

Το άρθρο αυτό καταπιάνεται με την πορεία της Κύπρου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα θέμα με πολλές διαστάσεις και όχι άσχετο με την προοπτική λύσης του κυπριακού. Ο εστιασμός του άρθρου βρίσκεται στο καίριο και καθοριστικό θέμα της ενταξιακής στρατηγικής και έχει εισηγητικό χαρακτήρα.

Η ύπαρξη κατάλληλης στρατηγικής για ένα τόσο κεφαλαιώδες θέμα εξωτερικής πολιτικής είναι επιτακτική ανάγκη. Ο στόχος είναι βέβαια γνωστός και προκαθορισμένος και δέν είναι άλλος από την πλήρη ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. Για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι αυτονόητο πως θα πρέπει να υπάρχει ένα γενικό πλαίσιο προγραμματισμού και δράσης, για τη μεθόδευση ενεργειών και την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των μέσων και δυνατοτήτων που διαθέτει η Κύπρος. Με άλλα λόγια, πρέπει να υπάρχει ένας συγκροτημένος και ολοκληρωμένος τρόπος προσέγγισης του όλου θέματος.

Πρέπει να επισημανθεί από την αρχή ότι από τότε που υποβλήθηκε η αίτηση για ένταξη, η ευρωπαϊκή επιλογή παραμένει ένας ξεκάθαρος και πρωταρχικός στόχος εξωτερικής πολιτικής για την Κύπρο. Αυτό που απομένει να γίνει –ή, καλύτερα, να συνεχίσει να γίνεται– είναι η περαιτέρω καλή μεθόδευση για την επίτευξη του στόχου αυτού.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επίσημη πολιτεία, ως αρμόδιος χειριστής του θέματος, έχει τη δική της προσέγγιση, στρατηγική και ευαισθησία πάνω σε ενταξιακά θέματα. Αλλά η συζήτηση και αναζήτηση γύρω από την ευρωπαϊκή προοπτική δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο μέσα σε κρατικούς θεσμούς και πλαίσια. Αντίθετα, πρέπει να υπάρχει συζήτηση και έξω από επίσημους μηχανισμούς, ώστε και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο να μπορεί να ακούει και να ακούγεται, να προβληματίζεται και να προβληματίζεται. Ιδιαίτερα η επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα δε μπορεί να μείνει έξω από τις ενταξιακές συζητήσεις και διεργασίες. Άλλωστε, τέτοιες συζητήσεις μπορούν να είναι εποικοδομητικές και βοηθητικές για το έργο της επίσημης πολιτείας. Δεν πρέπει, επίσης, να μας διαφεύγει ότι ο δημόσιος διάλογος και η σωστή ενημέρωση αποτελούν ευεργετικό ενταξιακό παράγοντα. Το άρθρο αυτό αποτελεί μια προσπάθεια συνεισφοράς προς αυτή την κατεύθυνση.

## II. Η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου

Προτού εξετασθεί το θέμα της περαιτέρω ενταξιακής μεθόδευσης και στρατηγικής, είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στη μέχρι τώρα πορεία της Κύπρου προς την Ε.Ε. Θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα το ερώτημα: Πόσο δρόμο έχει καλύψει η Κύπρος στην προενταξιακή της πορεία και πόσο κοντά στην επίτευξη του ενταξιακού στόχου βρίσκεται;

Μπορούμε να αρχίσουμε με τη διαπίστωση ότι, υπό τις περιστάσεις, η ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου μέχρι σήμερα ήταν σταθερή, συνεχής και επιτυχή. Αυτό είναι συμπέρασμα που βγαίνει αβίαστα από τα γεγονότα και επιβεβαιώνεται από διαδοχικές αποφάσεις οργάνων της Ε.Ε., που λήφθηκαν μετά την υποβολή της αίτησης για ένταξη. Αν δούμε όλα μαζί τα σχετικά δείγματα γραφής που έχει δώσει μέχρι τώρα η Ε.Ε., διαφαίνεται καθαρά η ύπαρξη αδιαμφισβήτητης πολιτικής βούλησης να δεχθεί την Κύπρο ως πλήρες μέλος. Στη συνέχεια γίνεται επιλεκτική αναφορά σε μερικά από αυτά τα κοινοτικά δείγματα γραφής.

### 1. Η γνώμη

Στις 30 Ιουνίου 1993, εκδόθηκε η θετική Γνώμη<sup>1</sup> της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που επιβεβαίωσε ότι η Κύπρος έχει ευρωπαϊκό χαρακτήρα και ταυτότητα και γενικά πληροί τις προϋποθέσεις για ένταξη. Μια από τις συμπερασματικές παραγράφους της Γνώμης αναφέρει:

Η γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι στενοί δεσμοί που, εδώ και περισσότερο από δυο χιλιετίες, συνδέουν τη νήσο με τις ίδιες τις πηγές της ευρωπαϊκής παιδείας και του πολιτισμού, η ένταση της ευρωπαϊκής επίδρασης τόσο όσον αφορά τις κοινές αξίες του κυπριακού λαού όσο και την οργάνωση της πολιτιστικής, πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών της, και η σημασία των πάσης φύσεως συναλλαγών που έχει αναπτύξει με την Κοινότητα, προσδίδουν αναμφισβήτητα ευρωπαϊκό χαρακτήρα και ταυτότητα στην Κύπρο και επιβεβαιώνουν τον προορισμό της να αποτελέσει μέλος της Κοινότητας<sup>2</sup>.

Η έκδοση της Γνώμης και τα θετικά ενταξιακά μηνύματα που περιείχε τροχοδρόμησαν διεργασίες που αποσκοπούν στην προετοιμασία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

## 2. Ουσιαστικές προενταξιακές συνομιλίες

Τρεις μήνες μετά την έκδοση της Γνώμης, στις 4 Οκτωβρίου 1993, το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας υιοθέτησε τη Γνώμη και αποφάσισε την έναρξη ουσιαστικών συνομιλιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της κυβέρνησης της Κύπρου, με σκοπό την εξοικείωση της κυπριακής δημόσιας υπηρεσίας και άλλων οργανωμένων φορέων με το κοινοτικό κεκτημένο<sup>3</sup>. Οι συνομιλίες αυτές, που έγιναν κυρίως σε υπηρεσιακό-τεχνοκρατικό επίπεδο, άρχισαν το Νοέμβριο του 1993 και ολοκληρώθηκαν επιτυχώς το Φεβρουάριο του 1995<sup>4</sup>. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις συνομιλίες αυτές είχαν εμπλακεί όλα τα υπουργεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, πολλοί ημικρατικοί οργανισμοί και άλλοι οργανωμένοι φορείς.

## 3. Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Κέρκυρας, Έσσεν, Καννών, Μαδρίτης και Φλωρεντίας

Στο μεταξύ μέσα στο 1994 είχαμε τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας και του Έσσεν, που επιβεβαίωσαν ότι η Κύπρος θα περιλαμβάνεται στην επόμενη φάση της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης<sup>5</sup>.

Στη συνέχεια ήλθε η "απόφαση των Βρυξελλών" του Συμβουλίου Υπουργών της 6ης Μαρτίου 1995 που επιβεβαίωνε τον ενταξιακό προορισμό της Κύπρου. Η απόφαση αυτή εκτιμούσε "ότι οι διαπραγματεύσεις ένταξης θα αρχίσουν με βάση τις προτάσεις της Επιτροπής, έξι μήνες μετά την πραγματοποίηση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996 και λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματά της"<sup>6</sup>. Πρόκειται για την πολυσυζητημένη απόφαση που συνδέθηκε με την άρση του ελληνικού βέτο και την έγκριση της τελωνειακής ένωσης με την Τουρκία. Είναι αξιοσημείωτο ότι η απόφαση αυτή συνοδεύτηκε από κάποια συζήτηση κατά πόσο επρόκειτο για "απόφαση" ή "εκτίμηση" του Συμβουλίου. Από τη φραστική διατύπωση διαφαίνεται πως δεν επρόκειτο ακριβώς για απόφαση διατακτικού ή εκτελεστικού χαρακτήρα, αλλά για έκφραση πολιτικής βούλησης και πρόθεσης. Ως τέτοια, όμως, ουσιαστικά δε διέφερε από μια απόφαση και η βαρύτητά της ήταν προφανής. Γιατί, όπως είναι γνωστό, στις διεθνείς σχέσεις η ύπαρξη πολιτικής βούλησης έχει περισσότερο αντίκρουσμα από αποφάσεις και συμφωνίες, που δε συνοδεύονται από το ανάλογο αντίκρουσμα ουσιαστικής πολιτικής πρόθεσης και βούλησης. Η α-

πόφαση των Βρυξελλών ήταν ένα ακόμη θετικό προενταξιακό βήμα για την Κύπρο.

Ακολούθησαν, βέβαια, οι σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις συνόδους των Καννών (26-27 Ιουνίου 1995), της Μαδρίτης (15-16 Δεκεμβρίου 1995) και της Φλωρεντίας (21-22 Ιουνίου 1996) που επιβεβαίωσαν πλήρως το γράμμα και το πνεύμα της απόφασης της 6ης Μαρτίου.

#### 4. Τέταρτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο

Πρέπει επίσης να γίνει αναφορά στο τέταρτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο Κύπρου – Ε.Ε., ύψους 74 εκατομμυρίων ευρωπαϊκών νομισματικών μονάδων (ENM) που έχει προενταξιακό χαρακτήρα. Το πρωτόκολλο, που υπογράφηκε κατά τη 16η σύνοδο του συμβουλίου σύνδεσης Κύπρου – Ε.Ε. στις 12 Ιουνίου 1995, εμπεριέχει σαφή μηνύματα ως προς την ευρωπαϊκή πορεία και προοπτική της Κύπρου<sup>7</sup>. Όπως αναφέρεται στο προοίμιο, η σύναψη του πρωτοκόλλου πηγάζει και από την επιθυμία των δυο μερών “να διευκολύνουν τη μετάβαση της κυπριακής οικονομίας προς την κατεύθυνση της προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.” Το ίδιο επαναλαμβάνεται και στα άρθρα 1 και 3 του πρωτοκόλλου. Ο προενταξιακός χαρακτήρας του επιβεβαιώνεται και από την πρόνοια που προβλέπει ότι “μέρος των μη επιστρεπτέων ενισχύσεων διατίθεται για τη χρηματοδότηση της παροχής τεχνικής βοήθειας για τη θέσπιση του κοινοτικού κεκτημένου”<sup>8</sup>. Η πιο εύγλωπτη αναφορά του πρωτοκόλλου στην προοπτική ένταξης της Κύπρου βρίσκεται στην πρόνοια που προβλέπει ότι “σε περίπτωση προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια της περιόδου που προβλέπει το παρόν πρωτόκολλο, πρόκειται να διεξαχθούν διαπραγματεύσεις για τη θέσπιση ρυθμίσεων με τις οποίες θα εξασφαλίζεται η ομαλότητα της μετάβασης, σε ό,τι αφορά τη χρηματοδοτική βοήθεια, από το καθεστώς της συνδεδεμένης χώρας σε εκείνο του κράτους μέλους”<sup>9</sup>. Να σημειωθεί ότι το πρωτόκολλο λήγει στις 31 Δεκεμβρίου 1998.

Από τα πιο πάνω στοιχεία φαίνεται καθαρά πως η Κύπρος βρίσκεται σε προενταξιακή πορεία και όλα πήγαν καλά μέχρι σήμερα. Τι γίνεται όμως από εδώ και πέρα;

### III. Ενταξιακή στρατηγική

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά σε μερικές κατευθυντήριες γραμμές που μπορούν να είναι χρήσιμες ως μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου ενταξιακής στρατηγικής.

#### 1. Προσοχή σε μια εξελικτική διαδικασία με αβέβαιο τέλος

Κατ' αρχήν, η γενική προσέγγιση μιας στρατηγικής πρέπει να στηρίζεται στο γεγονός ότι η ενταξιακή πορεία είναι μια εξελικτική διαδικασία με πολλές διαδοχικές φάσεις. Η διαδικασία αυτή μοιάζει με ποδηλασία στον ανήφορο. Προχωρά μόνο όσο πατάμε το πετάλι και κανένας δε μας φράσσει το δρόμο. Οι μέχρι τώρα προενταξιακές επιτυχίες της Κύπρου με κανένα τρόπο δεν προεξοφλούν την ένταξη, για τον απλό λόγο ότι καμιά χώρα δε μπορεί να θεωρεί σίγουρη την ένταξη πριν την πραγματοποίησή της. Υπάρχουν παραδείγματα που μιλούν από μόνα τους για αυτό.

Πρόσφατα είχαμε την περίπτωση της Νορβηγίας, της οποίας η ένταξη από 1.1.1995, μαζί με τη Σουηδία, Φινλανδία και Αυστρία, εθεωρείτο σίγουρη. Η σιγουριά αυτή διάρκεσε μέχρι το Νοέμβριο του 1994. Μέχρι τότε είχαν ολοκληρωθεί με επιτυχία οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις και είχε μάλιστα υπογραφεί πανηγυρικά και η συμφωνία ένταξης κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας (Ιούνιος 1994). Στο δημοψήφισμα, όμως, που έγινε το Νοέμβριο του 1994 για να παρθεί και η έγκριση του νορβηγικού λαού, το αποτέλεσμα ήταν αρνητικό<sup>10</sup>. Ένα παρόμοιο σενάριο είχε εξελιχθεί και πάλι στη Νορβηγία το 1972.

Ένα πιο μακρινό παράδειγμα με κάπως διαφορετικό σενάριο και πρωταγωνιστές τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία μας στέλνει το ίδιο μήνυμα: Ότι δηλαδή η προσχώρηση μιας χώρας στην Ε.Ε. είναι σίγουρη μόνο μετά την ένταξη. Στην αρχή της δεκαετίας του 1960, όλα πήγαιναν καλά με την ενταξιακή πορεία της Μεγάλης Βρετανίας. Μέχρι τον Ιανουάριο του 1963 είχε συμπληρωθεί και ένας χρόνος ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Ξαφνικά, όμως, ο Γάλλος Πρόεδρος Charles de Gaulle, έκλεισε την πόρτα της Κοινότητας στη Μεγάλη Βρετανία με ένα απλό και αποτελεσματικό τρόπο: Πρόβαλε βέτο στην ένταξή<sup>11</sup> της. Στη συνέχεια, και μετά τη πάροδο μιας όχι εύκολης προενταξιακής δεκαετίας, η Μεγάλη Βρετανία έγινε δεκτή στην Κοινότητα το 1973, με την

πρώτη διεύρυνση που περιέλαβε επίσης τη Δανία και την Ιρλανδία<sup>12</sup>.

Τα δυο αυτά παραδείγματα επιβεβαιώνουν ότι μέχρι τη στιγμή της ουσιαστικής ένταξης ισχύει αυτό που είπε ο Σόλωνας: "Μη δένα προ του τέλους μακάριζε." Δυσκολίες και προβλήματα που είναι σε θέση να ανακόψουν ή να καθυστερήσουν την πορεία μιας υποψήφιας χώρας προς την Ε.Ε., μπορούν να προέλθουν από την Ε.Ε., από συγκεκριμένη χώρα μέλος ή ακόμη και από την ίδια την υποψήφια χώρα. Το μήνυμα των διδακτικών εμπειριών της Μεγάλης Βρετανίας και της Νορβηγίας είναι ξεκάθαρο.

## 2. Εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο

Μια άλλη κατευθυντήρια γραμμή των ενταξιακών προσπαθειών της Κύπρου πρέπει να είναι η επιδίωξη, κατά τρόπο συστηματικό και μεθοδικό, εναρμόνισης της νομοθεσίας με το κοινοτικό κεκτημένο. Η ένταξη προϋποθέτει αποδοχή και υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Ο όρος κοινοτικό κεκτημένο έχει ήδη μπει για καλά στη δημόσια ζωή του νησιού και χρησιμοποιείται ως πλαίσιο αναφοράς για τον καθορισμό στόχων και επιδιώξεων εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.

Βασικά, όταν λέμε κοινοτικό κεκτημένο (*aquis communautaire*) εννοούμε την έννομη τάξη, δηλαδή το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο υπάρχει και λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χώρες-μέλη της. Πιο αναλυτικά, στο κοινοτικό κεκτημένο περιλαμβάνονται<sup>13</sup>:

Α. Οι αρχές, το περιεχόμενο και οι πολιτικοί στόχοι των ιδρυτικών και τροποποιητικών συνθηκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ανάμεσα σε αυτές τις συνθήκες είναι και η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (πιο γνωστή ως συνθήκη του Μάαστριχτ), που τέθηκε σε εφαρμογή το Νοέμβριο του 1993 και τροχοδρόμησε μια "νέα φάση στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης"<sup>14</sup>. Αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι βέβαια να "οργανώσει συνεκτικά και αλληλέγγυα τις σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών και των λαών τους"<sup>15</sup>, με βασικό στόχο τη σταθερή και ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε ένα ενιαίο χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα. Άλλοι στόχοι της Ε.Ε. είναι η επιβεβαίωση της ταυτότητας και του ρόλου που μπορεί να παίξει στη διεθνή σκηνή η προστασία των συμφερόντων και δικαιωμάτων των πολιτών και η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών πάνω σε θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών θεμάτων.

Β. Η νομοθεσία που έχει διαμορφωθεί στην Ε.Έ. με βάση και με εφαρμογή των συνθηκών. Η νομοθεσία αποτελείται βασικά από τρία διαφορετικά είδη νομικών πράξεων που έχουν και διαφορετικό πεδίο εφαρμογής και συνεπειών. Οι κανονισμοί έχουν άμεση και γενική ισχύ σε όλα τα κράτη-μέλη. Οι οδηγίες είναι δεσμευτικές για τις χώρες-μέλη ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, αλλά αφήνουν στις εθνικές αρχές την ευχέρεια να διαλέξουν τα μέσα και τους τρόπους για την επίτευξή τους. Οι αποφάσεις είναι πράξεις κυρίως διοικητικού χαρακτήρα, που απευθύνονται σε συγκεκριμένα κράτη-μέλη, νομικά ή φυσικά πρόσωπα και έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα.

Στα πλαίσια της νομοθεσίας και των πολιτικών της Ε.Έ., εκδίδονται επίσης συστάσεις, γνώμες, δηλώσεις και ψηφίσματα που περιέχουν εκτιμήσεις, εισηγήσεις και υποδείξεις προς τους παραλήπτες, αλλά δεν έχουν αναγκαστικό χαρακτήρα και δε δημιουργούν δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Έχουν όμως βαρύτητα γιατί εκφράζουν τη θέση και την πολιτική βούληση της Ε.Έ. ή συγκεκριμένων οργάνων της.

Γ. Η νομολογία (αποφάσεις) του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, το οποίο έχει τον τελευταίο λόγο σε θέματα ερμηνείας, εφαρμογής και εξασφάλισης σεβασμού προς το κοινοτικό δίκαιο.

Δ. Οι διεθνείς συμφωνίες που έχει συνάψει η Ε.Έ. με άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς καθώς και οι συμφωνίες που έχουν συναφθεί μεταξύ κρατών-μελών και αφορούν θέματα και δραστηριότητες της Ε.Έ.

Η γενική αρχή είναι ότι κάθε χώρα-μέλος της Ε.Έ. πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόσει το κοινοτικό κεκτημένο. Στην πράξη, αυτό προϋποθέτει τη δυνατότητα διεκδίκησης δικαιωμάτων και την ικανότητα εκτέλεσης υποχρεώσεων που πηγάζουν από τις πιο πάνω πηγές του κοινοτικού κεκτημένου.

Με την ένταξη μιας νέας χώρας και την υιοθέτηση από μέρους της του κοινοτικού κεκτημένου, είναι δυνατές μερικές τεχνικές προσαρμογές, προσωρινές παρεκκλίσεις και μεταβατικές ρυθμίσεις σε επί μέρους θέματα, που θα συμφωνηθούν κατά τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, αλλά δε μπορούν να είναι μόνιμου χαρακτήρα. Γενικά, η Ε.Έ. δε βλέπει με εύνοια την παραχώρηση προσωρινών παρεκκλίσεων και μεταβατικών ρυθμίσεων σε νέες χώρες-μέλη. Αντίθετα, η τάση και προδιάθεση μέσα στην Ένωση είναι να δίνονται με φειδώ, ύστερα από εξαντλητική διαπραγματεύση και επιχειρηματολογία, και μόνο αν κριθούν απόλυτα αναγκαίες για κάποιους ιδιαίτερους, περιστασιακούς λόγους.



Όσο πλησιάζει ο χρόνος για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Κύπρου με την Ε.Ε., τόσο πιο επιτακτική γίνεται η ανάγκη για τη λήψη μέτρων και την ανάληψη δράσεων, ώστε η εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο να γίνει έγκαιρα και σωστά. Η εναρμόνιση είναι χρονοβόρα και όχι ανώδυνη διαδικασία, που απαιτεί προγραμματισμό, γνώσεις, και συλλογικό πνεύμα συναίνεσης από τους εμπλεκόμενους φορείς και κοινωνικούς εταίρους, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η αναθεώρηση νομοθεσίας, και πολύ περισσότερο η εισαγωγή νέων νομοθετικών ρυθμίσεων, μπορεί εύκολα να διαταράξει υπάρχουσες ισορροπίες, να ερεθίσει παλιές νοοτροπίες, και να προκαλέσει αντιδράσεις. Αυτά πρέπει να αναμένονται, αλλά η κυπριακή πολιτεία και κοινωνία δεν έχουν άλλη επιλογή παρά να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και να δουν με ανοικτό πνεύμα την ευρωπαϊκή πρόκληση. Σε τελική ανάλυση, πρέπει να γίνει συνείδηση όλων ότι η ανάγκη για εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι είναι εκούσια επιλογή, που συνεπάγεται υποχρεωτικές αναπροσαρμογές στη δημόσια και ιδιωτική ζωή.

### 3. Ενίσχυση της ελεύθερης ανταγωνιστικής οικονομίας

Ειδικότερα όσον αφορά τον ευαίσθητο τομέα της οικονομίας, η πρόκληση της εναρμόνισης έχει δυο πτυχές. Η μια καλύπτει το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί η οικονομία και η άλλη τις καθαυτό επιδόσεις της όπως εκφράζονται σε βασικούς οικονομικούς δείκτες. Ο χαρακτήρας της ελεύθερης ανταγωνιστικής οικονομίας πρέπει να κατοχυρωθεί και ο κρατικός παρεμβατισμός να περιορισθεί στα επιτρεπτά όρια και πλαίσια της Ε.Ε.

### 4. Ικανοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης του Μάαστριχτ

Σχετικά με τους οικονομικούς δείκτες, τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ παρέχουν το καλύτερο σημείο αναφοράς και σύγκρισης για τον καθορισμό προγραμματικών στόχων. Όπως είναι γνωστό, τα κριτήρια αυτά αναφέρονται στον πληθωρισμό, τα επιτόκια, το δημόσιο χρέος, το δημοσιονομικό έλλειμμα και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Η γενική εικόνα που παρουσιάζει η κυπριακή οικονομία σήμερα, με βάση τα κριτήρια του Μάαστριχτ και τα δεδομένα των άλλων χωρών της Ε.Ε., είναι σχεδόν ικανοποιητική<sup>16</sup>. Η καλύτερη όμως πολιτική σε αυτό το θέμα είναι να επιδιωχθεί πλήρης ικανοποίηση των κριτηρίων του Μάαστριχτ σε εύ-

λογο χρονικό διάστημα. Ως γνωστό, η τρίτη φάση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης –στην οποία θα ενταχθούν οι χώρες-μέλη που πληρούν τα κριτήρια σύγκλισης– προγραμματίζεται να τεθεί σε εφαρμογή το αργότερο την 1.1.1999. Τομείς που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή στην Κύπρο είναι η φιλελευθεροποίηση του νομισματοπιστωτικού συστήματος, το δημόσιο χρέος και ο πληθωρισμός. Με οδηγό τα κριτήρια του Μάαστριχτ και έγκαιρο προγραμματισμό, η Κύπρος μπορεί να ενισχύσει ακόμη περισσότερο το δυνατό ενταξιακό χαρτί της εύρωστης οικονομίας. Ένα τέτοιο χαρτί δε μπορεί να αγνοηθεί από κανένα.

## 5. Προσαρμογή εξωτερικής πολιτικής

Μια άλλη κατευθυντήρια γραμμή της κυπριακής ενταξιακής στρατηγικής πρέπει να είναι η σταδιακή προσαρμογή της εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου προς την ανάλογη πολιτική ή τις θέσεις της Ε.Ε., τουλάχιστον σε επί μέρους θέματα, κυρίως όταν αυτά συζητούνται σε διεθνείς οργανισμούς ή διασκέψεις. Όπως είναι γνωστό, δεν υπάρχει ακόμη κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΓΑ) της Ε.Ε., αλλά καθορίζεται ως ένας από τους μελλοντικούς στόχους στη συνθήκη του Μάαστριχτ<sup>17</sup>. Η Ε.Ε., θέλοντας να προκαταλάβει τυχόν αμφιβολίες και παρερμηνείες από υποψήφιες για ένταξη χώρες σχετικά με την υποχρέωση για υλοποίηση της πολιτικής αυτής, περιέλαβε την εξής διευκρίνιση στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβώνας τον Ιούνιο του 1992: “Δεν πρέπει να υπάρχει καμία αμφιβολία σχετικά με αυτό το θέμα στις υποψήφιες για προσχώρηση χώρες. Οι χώρες αυτές θα κληθούν να δώσουν συγκεκριμένες και δεσμευτικές εγγυήσεις όσον αφορά την πολιτική τους δέσμευση και τη νομική τους ικανότητα να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις”, που θα πηγάζουν από την άσκηση της κοινής αυτής πολιτικής<sup>18</sup>.

Η προειδοποιητική αυτή διευκρίνιση απευθύνεται προς όλες τις υποψήφιες για ένταξη χώρες και το μήνυμα είναι ξεκάθαρο: Η ένταξη στην Ε.Ε. πρέπει να συνοδεύεται από προθέσεις, ικανότητες και δυνατότητες για ριζικές αλλαγές και νέους προσανατολισμούς σε ζωτικά θέματα εξωτερικής πολιτικής.

## 6. Σταδιακή αποχώρηση από το κίνημα των αδεσμεύτων

Ειδικά στην περίπτωση της αδέσμευτης εξωτερικής πολιτικής που ακολουθούσε μέχρι πρόσφατα η Κύπρος – και η οποία δε

μπορεί πλέον να έχει ουσιαστικό έρεισμα λόγω της ασαφούς και νεφελώδους κατάστασης που επικρατεί στο χώρο των αδεσμεύτων στη νέα διεθνή τάξη πραγμάτων – η Γνώμη της Επιτροπής αναφέρει τα εξής: “Η Κύπρος θα πρέπει επίσης να παύσει να συμμετέχει στο κίνημα των αδεσμεύτων χωρών του οποίου αποτελεί ιδρυτικό μέλος και στο οποίο εξακολουθεί να συμμετέχει ενεργά”<sup>19</sup>. Αυτά γράφηκαν το 1993 προς γνώση και συμμόρφωση. Πρόκειται για κάπως σκληρό ευρωπαϊκό μήνυμα προς μια χώρα που γεννήθηκε και μεγάλωσε μαζί με το κίνημα των αδεσμεύτων, του οποίου υπήρξε και ιδρυτικό μέλος. Οι καιροί όμως αλλάζουν και τα περιθώρια για πολιτικούς συναισθηματισμούς σε αυτό το θέμα στενεύουν. Με άλλα λόγια, η ευρωπαϊκή επιλογή προϋποθέτει επίδειξη πολιτικής τόλμης στο διεθνές πεδίο. Σε τελική ανάλυση, μερικές φορές δε μπορούμε να τα έχουμε όλα.

## 7. Στενότερες σχέσεις με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

Στο ίδιο πνεύμα, πρέπει να επιδιωχθούν όσο το δυνατό στενότερες σχέσεις με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Δ.Ε.Έ.) η οποία, ως γνωστό, σύμφωνα με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, θα εξελιχθεί σε αμυντικό βραχίονα και αναπόσπαστο μέρος της Ε.Έ.<sup>20</sup>. Η εγκαθίδρυση κάποιας μορφής θεσμοθετημένης σχέσης σίγουρα θα ήταν μεγάλη επιτυχία. Ίσως μάλιστα τα πράγματα να είναι ευκολότερα τώρα που η Ελλάδα έχει γίνει πλήρες μέλος της Δ.Ε.Έ. Ήδη έχει γίνει ένα θετικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση με την έναρξη διαλόγου με τη Δ.Ε.Έ, ο οποίος θα εξελισσεται παράλληλα με την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων της Κύπρου με την Ε.Έ.<sup>21</sup>.

## 8. Συναγωνιστική ενταξιακή σύμπλευση με τις χώρες Κ.Α.Ε.

Η επόμενη κατευθυντήρια γραμμή ενταξιακής στρατηγικής θα μπορούσε να ονομασθεί γραμμή σύμπλευσης με άλλες υποψήφιες και σίγουρες για ένταξη χώρες. Δεν υπάρχει περιθώριο αμφιβολίας ότι δε μπορεί να γίνει διεύρυνση μόνο για την Κύπρο και τη Μάλτα, κάτι που επιστεύετο παλαιότερα. Εκ των πραγμάτων, η συμπόρευση με την Μάλτα εξακολουθεί να ισχύει, αν και η Μάλτα, για δικούς της λόγους, δε φαίνεται ιδιαίτερα ενθουσιασμένη με αυτή την συμπόρευση και θέλει να διαχωρίζει τη θέση της. Για σκοπούς ενίσχυσης, κατοχύρωσης και πιθανής επιτάχυν-

σης της κυπριακής ενταξης, θα ήταν καλό η Κύπρος να στραφεί και προς τα εκεί που η Ε.Ε. έχει στρέψει τα βλέμματα και τα συμφέροντά της για σκοπούς διεύρυνσης. Εννοούμε, βέβαια, τις χώρες τις Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Κ.Α.Ε.), ιδιαίτερα τις τέσσερις του Visegrad (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία), οι οποίες φαίνεται να ενδιαφέρουν ιδιαίτερα την Ε.Ε.

Οι χώρες της ΚΑΕ έχουν ήδη αναπτύξει στενές σχέσεις με την Ε.Ε. Μεταξύ άλλων, έχουν υπογράψει διευρυμένες σε πλάτος και βάθος συμφωνίες σύνδεσης, οι οποίες με πολύ νόημα και συμβολισμό έχουν ονομασθεί ευρωπαϊκές συμφωνίες και στοχεύουν στην υποβοήθηση της προενταξιακής προσέγγισης και διαδικασίας. Οι χώρες της ΚΑΕ έχουν επίσης δομημένο διάλογο με την Ε.Ε., ένα θεσμό με πολύ δυνατό ενταξιακό μήνυμα και μεγάλη πρακτική χρησιμότητα ως κανάλι επαφής, εξοικείωσης και συντονισμού με τα ευρωπαϊκά δρώμενα. Να σημειωθεί ότι η Κύπρος πήρε το δομημένο διάλογο μετά από τις χώρες ΚΑΕ και κατά το πρότυπο που έχουν αυτές.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, και λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν ισχυρότατες πιέσεις μέσα στην Ε.Ε. για διεύρυνση προς ανατολάς, καλό είναι η Κύπρος να μπει σε ρυθμό συναγωνιστικής ενταξιακής σύμπλευσης και όχι ανταγωνιστικής αντιπαράθεσης με τις χώρες της ΚΑΕ. Μια ισορροπημένη διεύρυνση προς ανατολάς και προς νότο, ιδιαίτερα μετά την τελευταία διεύρυνση προς βορρά, είναι αναμενόμενη εξέλιξη. Πρόκειται για σενάριο που θα ικανοποιήσει πολλούς και δε θα δυσαρεστήσει κανένα, ιδιαίτερα αν εξελιχθεί με κάποιο ρυθμό επιτάχυνσης, κάτι που δεν πρέπει να αποκλείεται. Η Κύπρος πρέπει να υποστηρίξει ένα τέτοιο σενάριο και να είναι έτοιμη για αυτό.

## 9. Αξιοποίηση μηχανισμών συνεργασίας

Ένα άλλο βασικό θέμα ενταξιακής στρατηγικής είναι η σύσφιξη και αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων μηχανισμών επικοινωνίας και συνεργασίας με την Ε.Ε. και τις χώρες-μέλη. Υπάρχει ήδη η συμφωνία σύνδεσης από το 1973, στα πλαίσια της οποίας συνέρχεται και το συμβούλιο συνδεσης κάθε χρόνο<sup>22</sup>. Υπάρχει επίσης η μικτή κοινοβουλευτική επιτροπή που συνέρχεται δυο φορές το χρόνο<sup>23</sup>. Έχει, επίσης, αρχίσει ο δομημένος διάλογος με επαφές και διαβουλεύσεις σε διάφορα επίπεδα. Υπάρχουν τα χρηματοδοτικά πρωτόκολλα καθώς και συμμετοχές σε ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες, που φέρνουν την Κύπρο πιο κοντά στην

Ευρώπη και την εμπλέκουν σε δίκτυα συνεργασίας με διάφορα όργανα και κράτη-μέλη της Ε.Ε. Σε αυτόν το τομέα, η συμπαράσταση και συνεισφορά της Ελλάδας μπορεί να είναι, και ήδη είναι, πολύ αξιόλογη. Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί είναι κανάλια πρόσβασης και επιρροής που πρέπει να αξιοποιηθούν κατάλληλα, ώστε η Κύπρος να εξοικειωθεί με τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Ε. Η στενή συνεργασία Κυπρου-Ε.Ε. ενισχύει επίσης το γενικό αίσθημα ότι βρίσκεται στον προθάλαμο της ένταξης, στέλνοντας ταυτόχρονα το κατάλληλο μήνυμα στις Βρυξέλλες και στις άλλες κοινοτικές πρωτεύουσες.

#### 10. Σύσφιξη σχέσεων με τις χώρες-μέλη

Στο ίδιο πνεύμα, θα πρέπει να καλλιεργηθούν καλές ενταξιακές σχέσεις με όλες τις χώρες-μέλη. Σε τελική ανάλυση, οι ένταξη οποιασδήποτε χώρας εξαρτάται από τις εθνικές κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια των χωρών-μελών. Η άσκηση γαλλικού βέτο κατά της Μεγάλης Βρετανίας το 1963 δεν πρέπει να ξεχνιέται. Έχουμε ακόμη ένα ανάλογο παράδειγμα με το ελληνικό βέτο που ασκήθηκε για πολλά χρόνια σε σχέση με το τέταρτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο Τουρκίας – Ε.Ε. Βέβαια, δεν ξέρουμε ακόμη πώς ακριβώς θα διαμορφωθούν οι κανονισμοί και οι διαδικασίες για τη λήψη αποφάσεων στην Ε.Ε. μετά την ολοκλήρωση της διακυβερνητικής διάσκεψης, αλλά είναι εύλογο να αναμένεται ότι στο θέμα της διεύρυνσης, τον τελικό λόγο θα έχουν οι χώρες-μέλη και όχι κάποιο συλλογικό όργανο, που θα αποφασίζει πέρα και πάνω από τις εθνικές κυβερνήσεις.

#### 11. Άσκηση επιρροής στα κέντρα λήψης αποφάσεων

Πρέπει να τονισθεί ότι η Κύπρος, το επίσημο κράτος, αλλά και άλλοι οργανωμένοι φορείς, όπως για παράδειγμα τα πολιτικά κόμματα, θα πρέπει να στραφούν συντονισμένα και μεθοδικά προς την κατεύθυνση επηρεασμού κέντρων λήψης αποφάσεων στα κοινοτικά όργανα και τις χώρες-μέλη. Έχουν ήδη γίνει καλές κινήσεις με το πρόσφατο άνοιγμα πρεσβειών στη Μαδρίτη, Στοκχόλμη και Χάγη. Αξιοπρόσεκτη είναι, επίσης, η προσπάθεια αξιοποίησης ευρωπαϊκών οίκων δημοσίων σχέσεων, των γνωστών γραφείων άσκησης πολιτικής πίεσης και επιρροής (lobbies), που μεταγυαλούν στις ΗΠΑ και τώρα διεκδικούν το δικό τους χώρο και ρόλο και στο ευρωπαϊκό πολιτικό γίγνεσθαι. Στη περίπτωση των

γραφείων δημοσίων σχέσεων –που ως γνωστό πληρώνονται αδρά για τις υπηρεσίες τους– χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μη γίνεται υπερεκτίμηση του ρόλου και των δυνατοτήτων τους. Καλό είναι να υπάρχει αυτό το άνοιγμα, αλλά η κυπριακή κυβέρνηση πρέπει να έχει ανοικτά τα μάτια της και να βλέπει πού πάνε τα λεφτά των φορολογουμένων και με τι αποτελέσματα.

## 12. Προσήλωση σε έναν κινούμενο στόχο

Μια άλλη κατευθυντήρια αρχή ενταξιακής προσέγγισης πρέπει να είναι αυτή της ετοιμότητας και προσαρμογής σε συνεχώς μεταβαλλόμενα δεδομένα. Η ένταξη στην ενωμένη Ευρώπη είναι ένας κινούμενος στόχος. Η Ε.Έ. έχει εξελιχθεί σε ένα δυναμικό εμπορικό, οικονομικό και πολιτικό μόρφωμα με αξιοπρόσεκτες ικανότητες μετασχηματισμού και προσαρμογής σε νέες πραγματικότητες. Κάθε ενταξιακή στρατηγική πρέπει να διέπεται από το ίδιο πνεύμα και ικανότητα προσαρμογής προς τα μεταβαλλόμενα δεδομένα της Ευρώπης. Για παράδειγμα, όταν μιλούμε για εναρμόνιση της νομοθεσίας με το κοινοτικό κεκτημένο, εννοούμε προσαρμογή σε μια δυναμική και μεταβαλλόμενη έννομη τάξη.

## 13. Ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση

Πρέπει, επίσης, να υπογραμμισθεί ότι η κυπριακή ενταξιακή στρατηγική και προετοιμασία καλό είναι να στοχεύει και στην ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση του κοινού πάνω σε ευρωπαϊκά θέματα. Η πρόσφατη ίδρυση του ευρωπαϊκού ινστιτούτου στη Λευκωσία, με πρωτοβουλία της κυπριακής κυβέρνησης και την οικονομική υποστήριξη της Ε.Έ., αποτελεί σοφή κίνηση προς τη σωστή κατεύθυνση. Το ινστιτούτο αναμένεται να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στους τομείς της επιμόρφωσης και ενημέρωσης πάνω σε ευρωπαϊκά θέματα. Βέβαια το θέμα της ενημέρωσης του κοινού είναι πολύ ευρύτερο και σε αυτό πρέπει να εμπλακούν παράγοντες και θεσμοί πέρα και έξω από το δημόσιο τομέα. Είναι μια αποστολή που απαιτεί συλλογικότητα, συνεργασία και συντονισμό ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σε διάφορα επίπεδα και πλαίσια. Η Ε.Έ. πάντοτε ευνοεί προσπάθειες διαπαιδαγώγησης και ενημέρωσης, κάτι που πρέπει να αξιοποιηθεί.

## 14. Ιστορική επιλογή για όλους τους Κυπρίους

Μέσα από τη σωστή πληροφόρηση ο μέσος Κύπριος πολίτης πρέπει να μάθει για την Ε.Ε. και να κατανοήσει ότι η ένταξη δεν είναι μόνο μια πολιτική επιδίωξη, αλλά και μια ιστορική επιλογή που έχει επιβληθεί από το παρελθόν και, πολύ περισσότερο, από το μέλλον της μεγαλονήσου. Αυτό το μήνυμα πρέπει να φθάσει και στους Τουρκοκυπρίους.

## IV. Συμπέρασμα

Από την υποβολή αίτησης ένταξης το 1990 μέχρι σήμερα, η πορεία της Κύπρου προς την Ε.Ε. ήταν σταθερή, συνεχής και επιτυχής. Η καλή συνέχεια της προενταξιακής αυτής πορείας, εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από την ύπαρξη κατάλληλης στρατηγικής. Μια τέτοια στρατηγική θα αποσκοπεί στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση όλων των παραγόντων που μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση της ένταξης. Τέτοιοι παράγοντες υπάρχουν μέσα και έξω από την Ε.Ε., τις χώρες- μέλη και την Κύπρο. Στο άρθρο αυτό έχουν εντοπισθεί μερικοί από αυτούς. Για καλύτερα αποτελέσματα, θα πρέπει η κυπριακή ενταξιακή στρατηγική να διασφαλίζει συντονισμό ενεργειών και δυνατότητα ευελιξίας και προσαρμογής στα πλαίσια μιας μεταβαλλόμενης πραγματικότητας και ενός ευρύτερου σχεδίου προγραμματισμού και δράσης.

## Σημειώσεις

1. Χρησιμοποιείται, επίσης, ευρύτατα ο όρος γνωμάτευση, αλλά η επίσημη ονομασία του εγγράφου αυτού είναι *Γνώμη της Επιτροπής για την Αίτηση Προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Κοινότητα* (στα αγγλικά *Opinion*, στα γαλλικά *Avis*).

2. *Γνώμη*, όπ.παρ., σ. 44.

3. Σε σχετική απόφαση στις 4.10.1993 το Συμβούλιο Υπουργών περιέλαβε την εξής παράγραφο σχετικά με τη διεξαγωγή των ουσιαστικών συνομιλιών: "... το Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή να αρχίσει από τώρα ουσιαστικές συνομιλίες με την κυβέρνηση της Κύπρου για να τη βοηθήσει να προετοιμασθεί, υπό τις καλύτερες δυνατές συνθήκες, για τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης που θα ακολουθήσουν μεταγενέστερα, και να το τηρεί τακτικά ενήμερο για την επιτευχθείσα πρόοδο".

4. Για την προετοιμασία και διεξαγωγή των ουσιαστικών συνομιλιών, συστάθηκαν από κυπριακής πλευράς 20 ομάδες εργασίας και δεκάδες υποομάδες, στις οποίες συμμετείχαν τα καθ' ύλην αρμόδια υπουργεία, ημικρατικοί οργανισμοί και οργανωμένοι ιδιωτικοί φορείς. Οι ουσιαστικές συνομιλίες κάλυψαν όλα σχεδόν τα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Τα κυριότερα θέματα με τα οποία καταπιιάστηκαν οι 20 ομάδες εργασίας ήταν τα εξής:

1. External trade policy and relations.
2. Free movement of goods, customs union.
3. Free movement of services, right of establishment.
4. Free movement of capital.
5. Free movement of persons, employment, social policy, education.
6. Common agricultural policy, fisheries.
7. Industrial policy, energy.
8. Common transport policy.
9. Economic and monetary union.
10. Common foreign and security policy.
11. Cooperation in home and justice affairs.
12. Environment.
13. Competition policy, consumer protection.
14. Regional policy, structural funds, cohesion fund.
15. Company law.
16. Statistics.
17. Taxation.
18. Telecommunications.
19. Enterprise policy, distributive trade, tourism, cooperatives.
20. Research and technology policy.

5. Η σχετική αναφορά στα συμπεράσματα της προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας (24-25.6.1994) έχει ως εξής:

*Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρετίζει τη σημαντική πρόοδο που σημειώθηκε όσον αφορά τις αιτήσεις της Κύπρου και της Μάλτας για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πιστεύει δε ότι ένα σημαντικό στάδιο της προπαρασκευαστικής διαδικασίας μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ολοκληρωθεί.*

*Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί το Συμβούλιο και την Επιτροπή να καταβάλουν πάσα προσπάθεια ώστε να εξασφαλισθεί ότι θα περατωθούν σύντομα οι διαπραγματεύσεις με τη Μάλτα και την Κύπρο για τη σύναψη των τετάρτων χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων, σκοπός των οποίων είναι ιδίως να ενισχύσουν τις προσπάθειες της Μάλτας και της Κύπρου να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.*

*Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημειώνει ότι, υπ' αυτούς τους όρους, το επόμενο στάδιο της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα περιλάβει την Κύπρο και τη Μάλτα.*

6. Στην ίδια απόφαση το Συμβούλιο εκτιμά "ότι η ένταξη της Κύπρου



θα πρέπει να είναι προς όφελος όλων των κοινοτήτων και να συμβάλλει στην ειρήνη και στη συμφιλίωση". Προβλέπει επίσης την εγκαθίδρυση δομημένου (διαρθρωμένου, structured) διαλόγου Κύπρου-Ε.Ε. σε διάφορα επίπεδα και για διάφορα θέματα.

7. Αναφορά στον προενταξιακό χαρακτήρα του Τέταρτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου γίνεται και στα συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας. Βλ. σημείωση 5 πιο πάνω.

8. Άρθρο 3, παρ. 1.

9. Άρθρο 5, παρ. 2.

10. Κατά το δημοψήφισμα που έγινε στις 28 Νοεμβρίου 1994, 52,5% αυτών που ψήφισαν τάχθηκαν εναντίον της ένταξης και 47,5% υπέρ της ένταξης (ψήφισαν 87,9% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων). Σε παρόμοιο δημοψήφισμα που έγινε το 1972, 53,5% τάχθηκαν εναντίον της ένταξης.

11. Οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Μεγάλης Βρετανίας άρχισαν τον Οκτώβριο του 1961 και συνεχίσθηκαν μέχρι τον Ιανουάριο του 1963 οπότε και διεκόπησαν, μετά την κοινοποίηση της άρνησης της Γαλλίας να δεχθεί τη Μεγάλη Βρετανία στην ΕΟΚ. Ο Πρόεδρος Charles de Gaulle εξέφρασε τη γαλλική θέση σε διάσκεψη τύπου στις 14 Ιανουαρίου 1963.

12. Οι ενταξιακές δυσκολίες της Μεγάλης Βρετανίας οφείλοντο κυρίως στην αρνητική στάση του γάλλου Προέδρου Charles de Gaulle, ο οποίος πίστευε ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν έπρεπε να ενταχθεί στην Κοινότητα διότι είχε "ιδιαίτερες σχέσεις" με τις ΗΠΑ, δεν ήταν επαρκώς "ευρωπαϊκή" χώρα και δεν είχε την πολιτική βούληση για ένταξη χωρίς περιορισμούς, επιφυλάξεις και προτιμήσεις.

13. Ένας προσδιορισμός του κοινοτικού κεκτημένου έχει γίνει από την Ε.Ε. και βρίσκεται στην έκδοση *Η Ευρώπη και η Πρόκληση της Διεύρυνσης*, Δελτίο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Συμπλήρωμα 3/92, Έκδοση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992, σ. 12. Το κείμενο του εγγράφου αυτού, που ετοιμάσθηκε από την Επιτροπή με εντολή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Μάαστριχτ (9-10 Δεκεμβρίου 1991) επισυνάφθηκε στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβώνας (26-27 Ιουνίου 1992).

14. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τίτλος 1, άρθρο Α.

15. Όπ.παρ., σημ. 14.

16. Στη γενική της εκτίμηση για την οικονομία της Κύπρου, η *Γνώμη* κάνει και την εξής αναφορά (παρ. 25): "Η ανάλυση της οικονομικής κατάστασης της Κύπρου επιτρέπει να επιβεβαιωθεί η υπόθεση, σύμφωνα με την οποία η προσχώρηση της Κύπρου όχι μόνο δε θα προξενούσε ανυπερβλήτες δυσκολίες, αλλά, αντιθέτως, εφόσον αυτή προετοιμαστεί επιμελώς και συνοδευτεί από τις κατάλληλες πολιτικές, θα δημιουργούσε αύξηση της ευημερίας και θα διευκόλυνε ιδιαίτερα την κάλυψη της οικονομικής απόστασης μεταξύ του βορείου και του νοτίου τμήματος της νήσου".

17. Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που τέθηκε σε εφαρμογή

την 1.11.1993, ορίζει ως έναν από τους στόχους της Ε.Ε. "... να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα", τίτλος Ι, άρθρο Β.

18. *Η Ευρώπη και η Πρόκληση της Διεύρυνσης*, σ. 13.

19. *Γνώμη*, όπ.παρ., σ. 22.

20. Συνθήκη του Μάαστριχτ, τίτλος V, άρθρο 1.4.

21. Όπ.παρ., σημ. 20.

22. Η συμφωνία σύνδεσης Κύπρου-ΕΟΚ υπογράφηκε στις 19.12.1972 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1.6.1973. Το κείμενο της συμφωνίας δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας στις 22.5.1973 και στο *Official Journal of the European Communities*, L 133, στις 21.5.1973.

23. Η μικτή κοινοβουλευτική επιτροπή Κύπρου-Ε.Ε. συστάθηκε το 1992 και αποσκοπεί στην προώθηση συνεργασίας μεταξύ της κυπριακής βουλής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Συνέρχεται δύο φορές το χρόνο.

## Βιβλιογραφία

### Επίσημα έγγραφα

"Association Agreement between the EEC and the Republic of Cyprus", published in the *Official Journal of the European Communities*, L 133, 21 May 1973.

"Additional Protocol to the 1972 Association Agreement", published in the *Official Gazette of the Republic of Cyprus*, 31 December 1987.

"Europe and the Challenge of Enlargement", Bulletin of the *European Communities*, Supplement 3/92, published by the Commission of the EC (1992).

*Γνώμη της Επιτροπής για την Αίτηση Προσχώρησης της Κυπριακής Δημοκρατίας*, 30 Ιουνίου 1993.

*Συμπεράσματα του Συμβουλίου*, 4 Οκτωβρίου 1993 και 6 Μαρτίου 1995. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των συνόδων της Κέρκυρας* (Ιούνιος 1994), του *Essen* (Δεκέμβριος 1994), των *Καννών* (Ιούνιος 1995), της *Μαδρίτης* (Δεκέμβριος 1995) και της *Φλωρεντίας* (Ιούνιος 1996).

*European Parliament Resolution on Cyprus*, 21 January 1993.

*European Parliament Resolution on Cyprus*, "Application for Membership of the European Union", 12 June 1995.

*European Parliament Resolution on the Situation in Cyprus*, 19 September 1996.

Απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, υπόθεση C-492/92, "Συμφωνία συνδέσεως ΕΟΚ-Κύπρου - Οδηγία 77/93/ΕΟΚ- μη αναγνώριση των πιστοποιητικών κυκλοφορίας και των πιστοποιητικών φυτοϋγειονομικού ελέγχου που προέρχονται από το προς βορράν της ζώνης ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κείμενο τμήμα της Κύπρου", 5 Ιουλίου 1994.

## Βιβλία και άρθρα

- Brey H., "Η Οικονομική Εξέλιξη στη Δημοκρατία της Κύπρου από το 1974 και οι Προοπτικές της Κύπρου να Γίνει Μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας," στη συλλογική έκδοση Γιαλλουρίδης, Χρ. και Τσάκωνας, Π. (επιμελητές), *Η Νέα Διεθνής Τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα, Σιδέρης, 1993.
- Featherstone K., "Cyprus and the European Union: What Kind of Membership?" *Cyprus Review*, vol. 7, no. 1, Spring 1995, σ. 69-76.
- Ήφαιστος Π. και Τσαρδανίδης Χ., *Οι Σχέσεις της Κύπρου με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 1972-1990: Από τη Συμφωνία Σύνδεσης στην Αίτηση Ένταξης*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1991.
- Ιωακειμίδης Π.Κ., *Η Αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1995.
- Joseph J.S., "Cyprus at the Threshold of the European Union," *Mediterranean Quarterly*, vol.7, no. 2, Spring 1996, σ. 112-122.
- Καζάκος Π., *Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σιδέρης, 1996.
- Κουσκουβέλης Η.Ι., *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1995.
- Κρανιδιώτης Γ., Συρίχας Γ. και Χαραλαμπίδης Θ. (επιμελητές), *Κύπρος και Ευρωπαϊκή Ένωση: Εξέλιξη και Προοπτική των Σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, Λευκωσία, Έκδοση Υπηρεσίας Ευρωπαϊκών Θεμάτων Λαϊκής Τράπεζας Κύπρου, 1994.
- Κρανιδιώτης Γ., "Οι Σχέσεις Κύπρου-Ευρωπαϊκής Κοινότητας 1972-1992: Ένας Σύντομος Απολογισμός" στο συλλογικό έργο Γιαλλουρίδης, Χρ. και Τσάκωνας, Π. (επιμελητές), *Η Νέα Διεθνής Τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα, Σιδέρης, 1993.
- Kranidiotis Y., "Relations between Cyprus and the European Community," *Modern Greek Studies Yearbook*, vol. 8, 1992, σ. 165-206.
- Λυμπερόπουλος Κ., *Η Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Οι Ελληνικές Προτεραιότητες*, Αθήνα, Σιδέρης, 1996.
- Νικολάου Γ., *Η Οργάνωση της Ασφάλειας στον Ευρωπαϊκό Χώρο: Διατλαντική Συνεργασία και Παράλληλες Πρωτοβουλίες*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1995.
- Στεφάνου Κ.Α., *Η Θεσμική Μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1996.

- Theophanous A., "Cyprus and the European Union: From Customs Union to Membership," *Cyprus Review*, vol. 7, no. 2, Fall 1995, σ. 74-87.
- Τσακαλογιάννης Π., *Η Πολιτική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης* Αθήνα, Παπαζήσης, 1996.
- Tsardanides C., *The Politics of the EEC - Cyprus Association Agreement, 1982-1987*, Nicosia, Cyprus Research Center, 1988.
- Tsardanides C., "The European Community and the Cyprus Problem since 1974," *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 16, no. 2, 1988, σ. 155-71.
- Tsardanides C., "The EC - Cyprus Association Agreement: 1973-1983: A Decade of Troubled Relationship," *Journal of Common Market Studies*, vol. 21, 1984, σ. 371-76.
- Τσινιτσέλης Μ., *Σκέψεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σιδέρης, 1996.
- Χειλά Ειρ., "Συλλογική Στάση και Εθνικές Πολιτικές των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο Κυπριακό Ζήτημα," στο συλλογικό έργο Γιαλλουρίδης, Χρ. και Τσάκωνας, Π. (επιμελητές), *Η Νέα Διεθνής Τάξη, η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Αθήνα, Σιδέρης, 1993.

